

що впливає із відповідних визначень (ч. 1 ст. 3.1.5, ч. 1 ст. 3.1.6 проекту)? Як видається, ресоціалізація засудженого має розглядатись як одна з цілей покарання (утворює складову його мети). Нагадаємо і те, що ресоціалізацію особи, яка вчинила злочин, пропонується визнати одним із завдань нового КК (п. «г» ч. 2 ст. 1.1.2 проекту), що також актуалізує поставлене питання.

10. У ч. 1 ст. 3.10.3 проекту зазначається, що штраф застосовується до неповнолітньої або молоді особи, якщо вона має самостійний дохід або власне майно, на яке може бути звернене стягнення. Аналіз ст. 3.1.7 проекту «Санкції» дозволяє зробити висновок про те, що тій особі, яка не має доходу або майна, безальтернативно має призначатись покарання у виді ув'язнення (злочини 1–3 ступеня). Така ситуація зайвий раз змушує замислитись над розширенням системи покарань, зокрема розрахованих на молодих людей. Тим більше, що в п. 19 Мінімальних стандартних правил ООН, які стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (Пекінські правила), наголошується на максимальному обмеженні застосування до неповнолітніх покарань, пов'язаних із будь-якими формами ув'язнення, і на розширенні сфери застосування покарань, альтернативних ув'язненню.

Жук Ілона Василівна,

доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ В ПРОЄКТІ КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

У чинному Кримінальному кодексі (далі – КК) України заходи кримінально-правового характеру закріплені в однойменному розділі XIV, до яких віднесені примусові заходи медичного характеру (статті 92–95), примусове лікування (ст. 96) та спеціальна конфіскація (статті 96-1 і 96-2). У проєкті КК, підготовленому робочою групою, передбачена складна та розгалужена система заходів державного примусу, які застосовуються до особи у зв'язку із вчиненням нею злочину або суспільно небезпечного діяння. Так, всі кримінально-правові засоби поділені на: а) засоби кримінальної відповідальності (покарання, пробація, судимість) та б) інші кримінально-правові засоби (засоби безпеки, реституція та компенсація, конфіскація майна та вилучення речі, кримінально-

правові засоби щодо юридичної особи). Інститут конфіскації майна та вилучення речі у цілому відповідає інституту спеціальної конфіскації. Відповідно до ст. 3.8.1. проекту КК конфіскація полягає у примусовому безоплатному вилученні на користь Державного фонду відшкодування шкоди потерпілим, грошей, майнових прав та іншого майна, яке належить засудженій особі на праві власності і застосовується щодо майна, яке є або предметом злочину чи доходом від нього, знаряддям чи засобом вчинення злочину, або використовувалося як винагорода за його вчинення.

Примусові заходи медичного характеру включені до інституту засобів безпеки під назвою «примусова психіатрична допомога», до якого також віднесені обмежувальні засоби (загалом їх нараховується одинадцять) та оприлюднення інформації про особу, яка вчинила злочин. У проекті КК засіб безпеки визначений як примусове обмеження у реалізації прав чи свобод людини, що з метою забезпечення суспільства застосовується до особи, засудженої обвинувальним вироком суду за вчинення злочину, або до особи, яка вчинила протиправне діяння, передбачене КК (ст. 3.6.1.). Включення примусових заходів медичного характеру до системи засобів безпеки загалом не викликає заперечень. За правовою природою, підставами та цілями застосування – насамперед, це забезпечення суспільства від протиправних дій осіб, які страждають на психічні розлади, – примусова психіатрична допомога цілком відповідає суті засобу безпеки. У зарубіжному кримінальному праві, насамперед, у країнах Західної Європи та США, де інститут засобів (заходів) безпеки є добре відомим, примусова психіатрична допомога зазвичай є його складовою. Однак, на жаль, у проекті КК майже не регламентований порядок застосування цього заходу, що може створити підґрунтя для різного роду зловживань з боку працівників правоохоронних органів та лікарів.

Так, до видів примусової психіатричної допомоги віднесена амбулаторна та стаціонарна психіатрична допомога (ст. 3.6.3.). При цьому, на відміну від чинного закону, типи закладів з надання психіатричної допомоги (тобто, вид режиму тримання – звичайний, посилений чи суворий), як і порядок застосування цього заходу у проекті не зазначається. Натомість, розробниками вказується, що «зміст примусової психіатричної допомоги та тривалість її надання судом не визначаються». Однак не зовсім зрозуміло, що мається на увазі під «змістом

допомоги» – вид психіатричного закладу, програма лікування та реабілітації? Що стосується тривалості психіатричного лікування, то цілком очевидно, що визначити його вкрай важко з огляду на особливості перебігу цих захворювань. Разом з тим, ми переконані, що у законі мають бути закріплені правові гарантії законного і обґрунтованого перебування особи у психіатричному закладі. Такою гарантією, приміром, є встановлений у ст. 95 чинного КК обов'язок проведення не рідше одного разу на шість місяців комісійного огляду особи, що знаходиться на примусовому психіатричному лікуванні, для вирішення питання про продовження застосування примусового медичного заходу, його зміни або припинення. Видається, підхід до законодавчого закріплення застосування примусової психіатричної допомоги має бути більш виваженим з огляду на ту категорію осіб, до якої вона застосовується. Особи, які страждають на психічні розлади, відносяться до найбільш уразливої категорії громадян, а тому потребують надійного правового захисту.

На жаль, з проекту КК виключений інститут примусового лікування. Таке рішення видається помилковим, враховуючи складну епідемічну ситуацію в країні та зокрема, в установах виконання покарань, де захворюваність на небезпечні захворювання (ВІЛ, туберкульоз, гепатит, інфекції, що передаються статевим шляхом, тощо) у декілька разів вища. Вочевидь, засуджений, який хворіє на небезпечно для оточуючих захворювання та відмовляється від лікування, буде обов'язково направлений на примусове лікування з метою забезпечення суспільства. Це відповідає як національним законодавчим положенням у сфері забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення, так і міжнародним правовим стандартам. Приміром, примусове лікування передбачене кримінальними законами переважної більшості країн Європи, і зазвичай розглядається в якості різновидів “заходів безпеки”. Зазначений інститут зарекомендував себе ефективним та дієвим інструментом превентивного, виправного та лікувального впливу на осіб з кримінальною поведінкою у багатьох зарубіжних країнах. Отже, враховуючи, що застосування примусового лікування відбувається в межах кримінально-правових відносин, вважаємо доцільним закріплення цього інституту в системі заходів кримінально-правового характеру, зокрема, засобів безпеки.